

Vajta épített öröksége

A megye déli szélénél fekvő, útmenti, többutcás település, kör alakú térről kiágazó utcákkal. Szalagtelkei fésűs, előkertes beépítésűek. • Első okleveles említése 1324-ből ismert. A középkorban templomos hely volt. A település a török időkben, a 15 éves háború alatt elpusztult. A községet ezután megszálló szerbek a törökökkel együtt távoztak. 1650-től a Zichy család birtokolta. Telepítési kísérletük csak 1746-ban járt sikerrel, ekkor magyar jobbágyokat költöztettek be, majd később szlovákok is érkeztek.

ENTZ – SISA 1998 (150.), TAK 2017 (4-5.), VIRÁG 2005 (186.)

Szent Mihály főangyal plébániatemplom

Főutca mentén, dombon, szabadon álló épület. Szentélye 1771-ben épült, a hajó 1779-ben, fa haranglába 1810-ben. Kegyura a Zichy család volt. A hajót 1864-ben meghosszabbították, ekkor épült a homlokzati torony is. • Egyhajós, félköríves záródású, homlokzati tornyos templom, félköríves romantikus-historizáló architektúrával. A bejárat felett orgonakarzat húzódik, hajója síkmennyezetes, csehsüvegboltozatos szentélyében nagyméretű oltárfülkék alakítottak ki. Szent Mihály főangyal ábrázoló főoltárképe vászonra festett olajkép, Guido Reni római kapucinus templomban álló főoltárképe nyomán, szignója Johannes Martz fecit Buda 1799, koporsó alakú sztipeszen áll, kétoldalt Szűz Mária és Jézus fehér márvány mellszobrával. Berendezéséhez tartozik 6 empire, réz gyertyatartó. A szentélyben látható Loyolai Szent Ignác kép 1800 körül készült. A mellékoltárokat Szent Lajos és a Lourdes-i Szűz Mária tiszteletére szentelték a XIX. század második felében. Szószéke neoromán stílusjegyeket hordoz. A sekrestyében elhelyezett székek a Zichy-kastély berendezéséből származnak. Műemlék.

ENTZ – SISA 1998 (150.), ÖHT 2016, TAK 2017 (9.)

egykori Zichy-kastély

A település déli részén, a főút nyugati oldalán, szabadon álló, U alaprajzú, kontyolt nyeregtetős, cserépfedésű, földszintes klasszicista épület. Gróf Zichy Aladár építtette a Pollack Mihály által a szőnyi kastély számára 1815-ben készített tervei alapján 1923-ban. Az építész Havel Lipót, a berendező Schmidt Miksa volt. • Kerti homlokzata közepén a nyolcszögletű dísztermet rizalitkupola borítja. A középszárny udvari homlokzatán dór oszlopsor látható, középen előreugró csarnokkal. Az oldalszárnyak véghomlokzatán és a déli oldalszárny külső tengelyében Palladio-motívumú bejáratokat alakítottak ki. Kupolatermének mennyezete kazettás, parkettája táblás berakású. A szárnyak közepén folyosó fut végig, innen nyílnak kétoldalt a helyiségek. Déli végében egykor kör alaprajzú, fülkés kápolna állt. • Aladár gróf 1917-ben kötött házasságot Wenckheim Ilona grófnővel. Első fiuk, József 1919-ben született. Fiainak, II. Aladárnak és Józsefnek szintén Vajtán volt birtokuk, lánya, Lívia pedig Wenckheim Antal gróf feleségeként megkapta a kisebbik kastélyt. Aladár gróf 1939-ben elhunyt, a nagykastélyt özvegye és gyermekei 1945-ig használták. 1944-ben itt működött a Vöröskereszt kórháza, amelyet a front idején kifosztottak. Az épület 1945 és 1990 között iskolaként funkcionált, helyreállítására 1962-ben és a 2000-es évek elején került sor. Jelenleg a Golgota Keresztény Gyülekezet főiskolája működik a falak között. Az átalakítás, felújítás során a még meglévő eredeti épületbelsőket megtartották. A kastély hatalmas gondozott parkkal is rendelkezik, épületei eredetileg tiroli házként, gépházként, illetve török fürdőként működtek. Műemlék.

BARDOLY – HARIS 2008 (163.), ENTZ – SISA 1998 (150-151.), ÖHT 2016, TAK 2017 (8-9.), ZÁDOR 1967 (10-11.)

egykori Zichy-Wenckheim-kastély

(Szabadság tér 14.)

A település központjában, a főút nyugati oldalán, szabadon álló, összetett alaprajzú és tetőformájú, palafedésű, földszintes épület egyenes záródású ablakkal. Épült 1900 körül. Többször átépítették. • A zichi és vásónkeői Zichy grófok első vajtai kúriája volt, amelynek eredetije az 1800-as évek első évtizedében épült fel. 1918-ben Wenckheim Antal gróf felesége, Zichy Lívia grófnő révén jutott hozzá az itteni birtokhoz és a kúriához. A házaspárnak 1935-ben és 1943-ban 3569 katasztrális hold földje volt Vajtán. Miután elvették tőlük a birtokot, az épület a XX. század második felétől több funkciót is ellátott. Postát, óvodát, KISZ-helyiséget és lakásokat alakítottak itt ki. Később egy rövid ideig termelőszövetkezeti iroda is működött a falak között, majd 1966-tól az általános iskolát is itt helyezték el. • Udvari homlokzata részben árkádos, részben beépített. A főépületben jelenleg óvoda működik. A nyerstégla burkolatú, összetett alaprajzú melléképületeket napközi konyhaként és raktárként használják. A mellettük álló hasábos, kétemeletes, historizáló víztorony egységes kiképzése és egyedi tömege révén a templom mellett a központ karakteres függőleges építménye.

ENTZ – SISA 1998 (150., 151.), ÖHT 2016, TAK 2017 (10.), VIRÁG 2005 (187-188.)

Lakóház

(Ady Endre utca 42.)

Utcafrontra merőlegesen álló, nyeregtetős, deszkaoromzatos, cserépfedésű, földszintes lakóház részben beépített tornáccal, udvar felőli bejáratánál előreugró kétoszlopos bejárati építménnyel. Feltehetően a XIX. század második felében épült. A két ablakos, tornácajtós utcai homlokzat jellegzetessége a deszkaborítású oromfal napsugaras motívuma, valamint a homlokzat vakolatdíszei.

ÖHT 2016 (23.), TAK 2017 (11., 26., 27.)

Lakóház

(Petőfi utca 17.)

Utcával párhuzamos tengelyű, szabadon álló, csonkakontyolt nyeregtetős, cserépfedésű, földszintes lakóház. Egykori plébánia. Épült 1820 körül. Részben átalakított. Az utcai homlokzaton 5 ablak, a déli homlokzaton 2 ablak és egy tornácajtó, az oromfalon két kör alakú padlásszellőző található.

ENTZ – SISA 1998 (150.), ÖHT 2016

Lakóház

(Petőfi utca 19.)

Az utcára merőleges csonkakontyolt nyeregtetővel létesített, földszintes, cserépfedésű lakóépület. Feltehetően a XX. század elején épült. Az íves záródású, felülvilágító tornácajtó mellett az utcai homlokzaton egy később beépített ablak található. Az udvari homlokzat fő jellegzetessége a falazott, mellvéd nélküli oszlopos tornác.

ÖHT 2016

Lakóház

(Petőfi utca 23.)

Az utcára merőleges csonkakontyolt nyeregtetővel létesített, cserépfedésű, földszintes lakóépület. Feltehetően a XX. század elején épült. Az utcai homlokzaton 2 ablak és egy íves záródású, felülvilágító tornácajtó látható. Az utcai homlokzat fő jellegzetessége a téglarchitektúrás kialakítás. Az udvari homlokzatot mellvéd nélküli, egyenes záródású oszlopos tornác zárja le.

ÖHT 2016, TAK 2017 (11.)

Nepomuki Szent János-szobor

(Petőfi utca – Dózsa György utca sarok)

Két utca kereszteződésében létrejött háromszögletű kis téren, egyszerű faragott oszlopon álló homokkő szobor. A talapzaton olvasható felirat tanúsága szerint a Kiss család állíttatta az 1900-as évek elején. Az ismeretlen alkotó a vértanú szentet püspöksüvegben, főpapi öltözetben, kezében tartott feszülettel ábrázolta.

ENTZ – SISA 1998 (151.), ÖHT 2016, TAK 2017 (11-12.)

Hősi emlékmű

(Hősök tere)

A lépcsőzetes hasáb alakú emlékmű előoldalán egy acélsisakos, kezében zászlót tartó katona látható, bal vállán puskával. Mind az ábrázolás, mind pedig az I. és II. világháborús áldozatok egységes felsorolása arra enged következtetni, hogy a feliratok ugyanakkor készültek, az emlékművet 1945 után állították fel. A II. világháborúban elesettek és eltűntek nevei külön kerültek felsorolásra.

TAK 2017 (11.)

Felhasznált irodalom

BARDOLY – HARIS 2008	Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.
ENTZ – SISA 1998	Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
ÖHT 2016	Örökségvédelmi hatástanulmány. Szekszárd, 2016, Meridián Mérnöki Iroda Kft.
TAK 2017	Településképi arculati kézikönyv, 2017.

VIRÁG 2005

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.

ZÁDOR 1967

Zádor Anna: Pollack Mihály Fejér megyei működése. Székesfehérvár, 1967, Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága. (= István Király Múzeum Közleményei, A. sorozat 12. sz.; Tanulmányok Fejér megye művészettörténeti topográfiájához, 1. sz.)